

Nedainova I. V., Cand.Phil.Sci., Associate Professor,
Taras Shevchenko National University of Lugansk

**ON DEFINING THE OPPOSING RELATIONS BETWEEN THE CONCEPTS
GLOBALIZATION AND ANTI-GLOBALIZATION IN THE MODERN
ENGLISH-SPEAKING SPACE**

In the article the phenomena of globalization and anti-globalization in their conceptual relations to each other in the modern English-speaking discourse are being viewed. While researching their token opposition we fix their conceptual correlation in some intersections. This observation does not give us any reasons to view GLOBALIZATION and ANTI-GLOBALIZATION as a concept and an anti-concept. We consider the relations between the analysed concepts as being correlative.

Key words: *globalization, anti-globalization, discourse, concept, anti-concept, opposition, correlative relations.*

УДК 81'255.4=11=161.2:821.111-2В.Шекспір

Некряч Т., к.філол.н., доц.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

**«ЩО В ІМЕНІ МОЄМУ?»: ПРОМОВИСТІ ІМЕНА
В ШЕКСПІРОВИХ ТВОРАХ ЯК ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ
(ДО 450-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ВІЛЬЯМА ШЕКСПІРА)**

У статті розглядаються перекладацькі тактики відтворення українською мовою промовистих імен у п'єсах Шекспіра, які дозволяють зберегти прозорість семантики такого імені, важливу для кращого розуміння ролі відповідного персонажу, а також його етноспецифічну оформленість.

Ключові слова: *Шекспір, переклад, промовисті імена, прізвиська, транскодування, етноспецифіка.*

Питання «Шекспір в Україні» доволі багатогранне й неоднозначне. Перші переклади творів В. Шекспіра українською мовою з'явилися на початку XIX століття, й цей час можна уважати своєрідною добою Відродження стратфордського барда в Європі. Варто зауважити, втім, що це відродження не було суто романтичним, попри панівний на той час літературний метод.

Українською мовою Шекспіра перекладали П. Свенцицький і П. Куліш (він переклав 13 п'єс), М. Старицький і М. Кропивницький. Панас Мирний зробив переклад трагедії «Король Лір». Іван Франко перекладав сонети і «Венеціанського купця», він є і засновником українського шекспірознавства. У радянський період інтерес до

Шекспіра поширився: найвідоміші його п'єси побачили світло рампи у численних театрах України, і до перекладів Шекспіра зверталися видатні майстри художнього слова, зокрема Максим Рильський, Микола Бажан, Борис Тен. На початку 80-х років ХХ століття існували українські переклади п'ятнадцяти п'єс, причому деякі твори перекладалися неодноразово. Кожний новий переклад був кроком на шляху до кращого розуміння славетного драматурга.

У 1986 році в Україні виходить повне зібрання творів В. Шекспіра українською мовою в шести томах – здобуток справді звитяжної праці перекладачів, редакторів, коментаторів [1]. Як слушно підкреслює автор передмови Д. Затонський, повний Шекспір – це визначна подія для будь-якої національної культури. І українська культура прийшла до цієї події у всеозброєнні перекладацької майстерності і літературознавчої науки. Переклади, які увійшли до повного зібрання, – краще, що було створено на той час в українській Шекспірані. Тут поряд із «золотим фондом» – перекладами М. Рильського, М. Бажана, Б. Тена, – постала ціла плеяда перекладачів іншого покоління. Мова персонажів ллється легко й невимушено, узгоджуючись з головною заповіддю перекладу для сцени, «темні місця» оригіналу висвітлюються, жарт перекладається жартом, каламбур – каламбуром, крилаті вислови майже так само афористичні, як і в оригіналі, і все це без жодного насильства над словом і над думкою, і все це з використанням усієї палітри соковитих барв і м'яких відтінків багатої української мови.

Ціла низка п'єс, зокрема, дві частини історичної хроніки «Генріх IV», три частини «Генріха VI», «Перікл» та «Цимбелін», перекладені українською мовою вперше, спеціально для цього видання. «Гамлет» вміщено у перекладі Леоніда Гребінки: цей переклад здійснено у 30-і роки минулого століття, і уперше він був опублікований у журналі «Всесвіт» в 1975 році (тут слід зазначити, що редакторська правка для повного зібрання не пішла на користь Гребінковому перекладу: текст, вміщений у «Всесвіті», набагато краще передає дух оригіналу, ніж пригладжений редакційний варіант; щоправда, навіть це «приборкання норавливого» Гребінки не знищило повністю його оригінальності і непересічного таланту). Можна тільки пошкодувати, що до зібрання не увійшов, бодай у додатках, переклад цієї найвідомішої трагедії Шекспіра, виконаний Григорієм Кочуром: зіставлення цих двох вартісних перекладів могло б дати повніше уявлення про глибинні змісти п'єси, а також наочно переконатися у реалізації різних принципів у перекладі драматичних творів: переклад Г. Кочура скоріше орієнтується на текст, на літературну основу, тоді як у перекладі Л. Гребінки мова героїв більш індивідуалізована, репліки звучать пристрасніше, напруженіше, жвавіше, тобто перевага надається сценічності. Яскраво, свіжо, зовсім по-новому заграла «дивна драма» «Троїл і Крессіда» у блискучому, іскрометному перекладі Миколи Лукаша. Читаючи цей неперевершений переклад, забуваєш, що перед тобою не оригінал, настільки майстерно відтворив перекладач психологічну, лексичну і ритмічну неповторність кожного з персонажів.

Сонети Шекспіра для українського шеститомника переклав Дмитро Паламарчук, і водночас, що є незаперечним досягненням цього видання, тут-таки подано і вибрані переклади Дмитра Павличка.

Велику допомогу у кращому й глибшому розумінні Шекспіра надають ретельні, всебічні коментарі та післямови до кожної п'єси, зроблені Дмитром Наливайком, Наталією Жлуктенко, Оленою Алексеєнко, а також докладний бібліографічний додаток «Шекспір в Українській РСР», упорядкований Мирославом Морозом.

Висока якість перекладів цього видання – взірць майстерного вирішення багатьох складних проблем перекладу, кожна з яких заслуговує на окреме дослідження.

Торкнімося однієї, суто конкретної проблеми – відтворення в українських перекладах красномовних імен у творах Шекспіра, його стилістичних антропонімів. Навіть при побіжному читанні стає очевидним, наскільки виграє переклад красномовних імен, імен з прозорою семантикою у повному українському Шекспірі порівняно з аналогічним російським виданням. На відміну від авторів російських перекладів, які здебільшого нехтували змістовною стороною промовистих імен, пропонуючи натовісте просте транскодування, українські перекладачі прагнуть відтворити образність, семантику і вмотивованість власного імені, а тим більше прізвиська.

Традиція передавати власні імена з прозорою семантикою тільки застосовуючи тактику транскодування неминуче збіднює художній твір. Неодноразово відзначалося, що відмова від спроби відтворити у перекладі образний складник промовистого імені і водночас зберегти його національну форму, знижує естетичний вплив художнього твору.

Про що говорять вітчизняному читачеві прізвиська Шеллоу і Тершит (В. Шекспір), Сніруел, Бекбайт і Снейк (Р. Шеридан), або Шарп (В.М. Теккерей)? Не більше, ніж англійцеві такі прізвиська літературних героїв, як Скалозуб і Молчалін (О. Грибоєдов), Собакевич і Коробочка (М. Гоголь), Мозгляков, Смердяков, Свідригайлов (Ф. Достоєвський), Крестовоздвиженер (І. Ільф).

Перекладачеві нелегко знайти золоту середину – передати промовистість імені, не порушуючи його іншомовного оформлення. Втім, саме цей складний шлях обрали перекладачі і редактори українського видання повного Шекспіра.

Прізвиська з прозорою семантикою зустрічаються переважно в комедіях і подекуди в історичних хроніках великого драматурга. Це пояснюється, головним чином, впливом середньовічної фольклорної традиції, якій була притаманна алегоричність. Щоправда, частина промовистих імен у Шекспіра – латинського походження (*Мальволіо*, *Бенволіо*, *Просперо*, *Леонато*): глядачі в театрі «Глобусу» безпомилково сприймали прихований смисл цих імен. Латина на той час хоч і не була вже мовою міжнародного спілкування і Європі, проте ще доволі міцно утримувала свої позиції. Очевидно, що ці імена варто саме транскодувати, не намагаючись розкрити їхню семантику, скажімо, перетворювати Мальволіо на Звоволіо, а Бенволіо – на Доброволіо, оскільки сучасний пересічний англієць, читаючи Шекспіра, сприймає лише звукову оболонку даних імен. Інша справа з іменами суто англійськими.

Беззастережного схвалення заслуговує спроба українських перекладачів відтворити промовисті імена дійових осіб творів Шекспіра зі збереженням їхньої образності. Особливо вдалими видаються переклади імен з прозорою семантикою в хроніці «Генріх IV» (пер. Д. Паламарчук), у комедіях «Віндзорські жартівники» (пер. О. Сенюк) та «Дванадцята ніч» (пер. М. Рильський). Ці перекладачі, виявляючи неабияке чуття до

Шекспірового слова, проникливість та винахідливість, зуміли блискуче розв'язати проблему, яка багатьом могла здатися непосильною.

Багато англійських прізвищ та імен не мають характерних афіксів, що і робить можливим використання іменників як прізвищ. В українській мові ситуація подібна до англійської: серед українських прізвищ чимало предметних, безафіксальних, наприклад, Сковорода, Кочерга, Бандура, Скрипка, Вільова. Імена персонажів у Шекспіра, що називають предмет, якість або ступінь (*Snare*, *Verges*, *Overdone*, *Sly*, *Quickly*), сприймаються у вихідній культурі саме як прізвища, які не потребують додаткового оформлення. Це і створює специфічні труднощі для перекладача, адже тут важливо не перетворити прізвище на прізвисько, як це вийшло у Б. Пастернака в його перекладі «Генріха IV», де рекрути у цілком офіційній ситуації називаються *Телок*, *Лишай*, *Облако*. М. Рильський та Д. Паламарчук знайшли значно більш вдалі відповідники. Пришелепуватий і млявий суддя *Robert Shallow* (*shallow* – обмежений, поверхневий) стає *Робертот М'ялоу*. Невгамовний веселий ненажера *Sir Toby Belch* (*belch* – гикання) з'являється під іменем *Тобіо Гук*, хворобливий боягуз *Sir Andrew Aguecheek* (*ague* – лихоманка) отримує ім'я *Андреа Тряс*. *Christopher Sly* (*sly* – хитрий) стає Кристофером Пройдом. Метка проноза *Mistress Quickly* («The Merry Wives of Windsor», «Henry IV», «Henry V») фігурує як *пані Спритлі* (*quickly* – швидко, прудко, спритно). Нагадаймо, що в російських перекладах ці прізвища традиційно транскодувалися, і це призводило до втрати важливої авторської характеристики того або іншого персонажа. Коментарі до п'єс іноді розкривали приховані смисли, але як зрозуміти театральному глядачеві, що, скажімо, ім'я *Doll Tearsheet* (*Doll* – лялька, *a tear sheet* – рви простирадло) натякає і на зовнішність цієї особи, і на її нестримний темперамент, і на найдавнішу професію, якщо в Пастернаковому перекладі її названо просто *Доль Тершут*? А от Д. Паламарчук «перехресчує» її на *Доллі Продран*. Не можна сказати, що тут обійшлося без втрат, особливо порівняно з напрочуд вдалими пані Спритлі, проте образний компонент імені частково збережений. Перекладач слушно відмовився від мало креативного транскодування, як і від буквального перекладу, котрий зрив би з імені прізвисько.

Безумовно вдалими слід уважати переклад прізвищ рекрутів у другій частині «Генріха IV». Їхні прізвища являють собою середнє між родовим ім'ям і влучним прізвиськом (до речі, чимало прізвиськ лежать в основі родових імен, тобто прізвищ). З одного боку, вони вже набули офіційного статусу, з другого – вказують на визначальні ознаки відповідного персонажу, що є суттєвою допомогою для актора у створенні сценічного образу: *Mouldy* (пліснявий, поцвілий), *Shadow* (тінь, напівтемрява), *Wart* (бородавка, нарість), *Feeble* (кволий, німічний, слабкий), *Bullcalf* (бичок). Б. Пастернак у своєму перекладі передає їх як прізвиська – Грибок, Облако, Немочь, Лишай [2, 131]. Д. Паламарчук надає їм більшої схожості з прізвищами, при чому образність повністю зберігається. Дійсно, *Спрун* (*Feeble*) набагато краще, ніж *Грибок* або *Слизь*, передусім тому, що фонетично нагадує поширене англійське прізвище *Скрун*. *Нуйвіл* (*Bullcalf*) [1, Т.ІІІ], що легко розпадається на «*Ну й віл!*», співзвучне з такими прізвищами, як *Невіл* чи *Гудвіл*. *Немітч* (*Feeble*) перегукується з прізвищем *Севідж*. *Fang* (ікло, зубець) та *Snare* (пастка, сильце), що найчастіше перекладалися російською мо-

вою як *Клець* і *Коготь*, в українському перекладі називаються *Пазур* і *Гак* – суголосно з прізвищами *Парсон* і *Гак*. До цієї ж групи належать кумедні персонажі «Віндзорських жартівниць»: *Довбен* (англ. *Rugby*), *Бевз* (англ. *Simple*), *Нікчем* (англ. *Slender*) – порівняймо з *Доббін*, *Бевбз*, *Мітчем* відповідно [3]. А у перекладі Марії Тобілевич, який було надруковано у 1964 році, ці прізвища передаються транслітерацією: *Регбі*, *Сімпл* та *Слендер*, що, безперечно, нівелює їхню образність [див. 4].

Деякі промовисті імена у перекладах шеститомника набувають, сказати б, іноземного забарвлення, свого роду акценту – італійського чи іспанського, однак без втрати образного складника. Так, драмі «Міра за міру» (пер. Д. Білоус) кат *Abhorson* (*abhor* – відчувати огиду, відразу, ненависть) виступає як *Помворра* (пор. з *Саморра*, *Каморра*), *Mistress Overdone* (*overdone* – перепечений, перебільшений) – як *пані Пересніла*, *Froth* (*froth* – піна, марнослов'я) – як Пінна, що не руйнує колориту п'єси, в якій діють Ізабелла, Анджело, Луціо.

У деяких випадках, однак, зокрема у перекладах комедій «Сон літньої ночі» (пер. Ю. Лісняк) та «Марні зусилля кохання» (пер. М. Литвинець) промовисті імена персонажів відтворювалися як прізвиська, без жодних намагань уподібнити їх до прізвищ. Це свідчить радше про деяку непослідовність саме редакторського колективу, а не про нездатність перекладачів знайти яскраві і витончені рішення, які ми знаходимо у М. Рильського, Д. Паламарчука, О. Сенюк чи Д. Білоуса.

Щоправда, можна припустити, що імена «афінських» ремісників у комедії «Сон літньої ночі», захоплених ідеєю аматорського театру, і слід передавати як прізвиська, котрі відображають основну професію або зовнішність кожного (Клинець, Навій, Дудка, Замірок), не перетворюючи їх на англійовані прізвища. Адже тут дія відбувається хоч і в дуже умовних, але Афінах. Натомість, відмова пошуку адекватних форм промовистих імен в «Марних зусиллях кохання» навряд чи обґрунтована. Напевне, можна було б знайти вдаліші відповідники для імен *Moth*, *Costard*, і *Dull*, ніж *Метелик*, *Довбешка* і *Тулак*, – досить згадати *Бевза* з «Віндзорських жартівниць» у перекладі О. Сенюк.

Якщо ж ідеться про історичних осіб, якою б прозорою не була семантика їхніх імен, якою б сильною не була для перекладача спокуса винайти цікаве рішення, нічого, крім транскридування або історичної транскрипції, запропонувати не можна. В історичній хроніці «Річард II» Шекспір охоче і вдало каламбурить на імені *John of Gaunt*. Герцог Ланкастерський, син Едуарда III, повновладний правитель Англії за часів отрочтва свого небожа Річарда II і батько майбутнього короля Генріха IV Болінброка увійшов в історію як *Джон Гант*, і це ім'я не може підлягати жодним перетворенням у перекладі. Шекспір обіграє прикметник *gaunt* – знесилений, виснажений, змучений. На смертному одрі старий Гант виголошує монолог, побудований на каламбурі:

Oh, how that name befits my composition;

Old Gaunt, indeed; and gaunt in being old...

Gaunt am I for the grave, gaunt as a grave...[5: 385]

що викликає здивовано-іронічну репліку короля Річарда:

Can sick men play so nicely with their names? [ibid].

Очевидно, нікому не спаде на думку перетворювати Джона Ганта на Худа, Кволау чи Слаблі. Його ім'я – історичний інваріант. Створювати каламбури на імені Гант дуже важко. Перекладачі шукають компромісів, компенсаційних засобів, проте в жодному з відомих мені перекладів «Річарда II» не вдалося передати “чорного гумору” оригінальних каламбурів. Український перекладач В. Струтинський пропонує доволі штучний каламбур Здоров'я Ганта? Хоч хвалить, хоч ганьте! [1, т.ІІІ: 103], а з наступної репліки короля Річарда, цілком зрозуміло, зникає згадування про імена.

Іноді, на жаль, перекладачеві бракує розуміння латентних смислів імен у Шекспіра. Так, не може не викликати подиву те, що у перекладі комедії «Як вам це сподобається» О. Мокровольський з якихось міркувань змінив ім'я пастушки *Одрі (Audrey)* на *Адель*. Така заміна далеко не безневинна. По-перше, в коментарі до цієї комедії, написаному О. Алексєєнко, пастушка зветься все ж таки Одрі, як і у Шекспіра, що призводить до непорозуміння: адже ніякої Одрі серед дійових осіб у даному перекладі немає. По-друге, за часів Шекспіра ім'я Одрі мало чітке соціальне забарвлення [6, 23] – воно було розповсюджене переважно у селянському середовищі. Щоправда, сьогодні це ім'я втратило свої соціально-статусні індикатори і вже не сприймається суто простонародним, але у сучасників Шекспіра воно викликало цілком однозначний асоціативний шлейф. По-третє, шекспірівська Одрі давно вже стала в англійській літературі «провербіальною» – джерелом інтертекстуальних алюзій.

Але в цілому переклади у шеститомнику Шекспіра – це взірць майстерного, глибокого, любовного володіння усіма тонкощами української мови. І на прикладі передачі промовистих імен стає зрозумілим високий рівень відповідальності й креативності цілої плеяди українських перекладачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шекспір В. Твори: В 6 т. – К., 1984 – 1986.
2. Шекспир В. Избранные произведения. – М., 1953.
3. Рыбакин А.И. Словарь английских фамилий. – М., 1986.
4. Шекспір В. Твори: В 3 т. – К., 1964.
5. Shakespeare, William. The Complete Works. – L., 1977.
6. Thewes R. Name Your Daughter. – L., 1970.

Стаття надійшла до редакції 16.04.2014 р.

Некряч Т., к.филол.н., доц.,
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко, г. Киев

«ЧТО В ИМЕНИ МОЕМ?»: ГОВОРЯЩИЕ ИМЕНА В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ ШЕКСПИРА КАК ПРОБЛЕМА ПЕРЕВОДА (К 450-ЛЕТИЮ СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ ВИЛЬЯМА ШЕКСПИРА)

В статье рассматриваются переводческие тактики воссоздания говорящих имен в пьесах Шекспира на украинском языке, которые позволяют сохранить как

прозрачність семантики такого імени, важною для кращого розуміння ролі со-
ответствующего персонажа, так и етноспецифику того или иного антропонима.

Ключевые слова: Шекспир, перевод, говорящие имена, прозвища, транскодиро-
вание, этноспецифика.

T. Nekriach, Cand.Phil.Sci., Associate Professor,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

“WHAT’S IN A NAME?”: SHAKESPEAREAN NAMES WITH TRANSPARENT SEMANTICS AS A TRANSLATION CHALLENGE (TO THE 450TH ANNIVERSARY OF WILLIAM SHAKESPEARE)

The article aims to consider the translation techniques of reproducing in Ukrainian the names with transparent semantics in Shakespeare’s plays, focusing on the ways to retain both the meaning of the name for the target audience, which is conducive to the better understanding of some particular character; and the ethnic distinctiveness of the corresponding anthroponym.

Keywords: Shakespeare, translation, names with transparent semantics, nicknames, transcoding, ethnic distinctiveness.

УДК 811.581’367.628

Нестеренко О.О., асп.,
Київський університет імені Бориса Грінченка

ЕМОТИВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВИГУКІВ СУЧАСНОЇ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ

У статті розкриваються емотивні характеристики вигуків сучасної китайської мови, наводиться класифікація емоційних вигуків у зв’язку з емоціями, які вони виражають. Показано, що більшість вигуків можуть передавати певне нашарування почуттів та емоцій. У ході дослідження підкреслено залежність вигуків від інтонаційного забарвлення висловлювання. Розглядається вплив інтонації на емоційне забарвлення вигуку.

Ключові слова: вигуки сучасної китайської мови, емотивність, емоція, почуття, експресивність, інтонація.

У процесі розвитку лінгвістичних учень все більшої уваги приділяється вивченню функціональних можливостей мови та її засобів, що, у свою чергу, тісно пов’язано з ідентифікацією емоційного фактору людини у процесі комунікації.